

MEDYA ve TELEVİZYON ARAŞTIRMALARINDA KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARINA GİRİŞ

Arş. Gör. Dr. Artun Avcı

ÖZET

Yurttaşların kamusal tartışmalardan etkilenmesi medya dolayımı ile mümkün olur. Kamusal alan tartışmalarında medyanın ve televizyonun merkezi ve stratejik bir rol olmasının bir nedeni de budur. Güçlü bir demokrasinin bilgili ve enformasyon sahibi yurttaşlara ihtiyacı vardır. Kitaplarının Türkçe'ye çevrilmesiyle birlikte tartışmalarda referans kaynağı haline gelen Habermas'ın "Kamusal alan" kavramı bu noktada önem kazanır. Habermas'ın "Kamusal Alan" kavramı, yurttaşların kamusal otoriteyi yani devlet kurumunu eleştirel ve kamusal müzakere süreçleriyle rasyonelleşmeye ve kendisini meşrulaştırmaya zorlamasıdır. Bu anlamda kamu hizmeti yayıncılığı ile kamusal alan kavramı arasında zorunlu bir bağ kuran görüşlerin sorunsallaştırılması gerekir. Kamusal medya veya televizyon yayıncılığının düzenlenmesine ilişkin kurallar ve politikalar, devlet, kamu otoritesi ya da siyasi iktidar tarafından değil yurttaşlar/kamu tarafından gerçekleştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Kamusal Medya/Televizyon, Yurttaşlık

ABSTRACT

Citizens effected by public discussions by mediazation. This is why mediaand television play an important and crucial role in cutting edge 'public sphere' debates. Strong democracy is in the need of well-informed citizens who have consciousness and knowledge. Habermas, has theorized the concept "public sphere", and by the time his books translated into Turkish year by year, he became an important reference for the subject.By the notion 'public sphere' Habermas meant, the justification and rationalization of the public authority by citizens through the public negotiation processes. In this sense what needs to be done is to problematize the visions in which there is an established a compulsory relationship between between public service broadcasting and the public sphere. The regulations for arranging public media or broadcasting is due by citizens and public but not by state, public authority nor political powers.

Keywords: Public sphere, public service broadcasting, public media/tv, citizenship

Giriş

Frankfurt Okulunun ikinci kuşağının önde gelen düşünürlerinden Jürgen Habermas 1962 yılında ilk baskısını yapan **Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü** (*Strukturwandel der Öffentlichkeit-Structural Transformation of the Public Sphere*) isimli kitabında burjuva kamusal alanının ortaya çıkışı , dönüşümü ve çöküşünün tarihsel ve sosyolojik bir değerlendirmesini yapar.(Habermas,1997) Habermas’a göre erken dönem kapitalizmin gelişimi özerk bir kamusal tartışma arenası ya da platformu yaratmıştır. Sivil toplum ile devlet arasında eleştirel kamusal tartışmaların kurumsal olarak sürdürüldüğü kamusal alan, gelişmekte olan yeni bir ekonominin özgül koşulları içinde oluşmuştur. Tarihsel, ekonomik ve siyasal açıdan giderek güçlenmekte olan burjuvazi, mutlak iktidarın ya da mutlak devlet otoritesinin yurttaşlar tarafından eleştirel tartışma aracılığıyla kamusal olarak denetlendiği bir kamusal alanın oluşumuna katkı sağlamış; nitelikli eğitim ve özel mülkiyetle kazanılan özerklik ve bağımsızlık, eleştirel düşünceyi besleyen mektuplar ve romanlar, *cafe* ve salonlardaki politik tartışmalar ve bu sürecin etkili bir destekçisi bağımsız, eleştirel ve politik anlamda militan gazeteler , eleştirel siyasal tartışmalara ilgi duyan kamusal aklı kullanan yurttaşların yarattığı bir kamusal alanı yaratmıştır.

Kamusal alanın dayandığı ilkeler, 19.yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte kamusal düşüncenin yaratıcısı olan edebi ve politik gazetecilikten kitle iletişim araçlarına geçiş sürecinde artan devlet müdahalesi ve sermayenin yoğunlaşması sonucu özel ve organize çıkar gruplarının kamusal alana akışı ya da istilası sonucu kamusal alanın yapısı dönüşüme uğrayacaktır. Yurttaşlar arasındaki kamusal tartışmaların sürmesini sağlayan burjuva kamusal alan, 19. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte yapısal olarak dönüşmeye başlayacak kamusal nitelikteki tartışmalar için bir forum olmaktan çok Habermas’ın ifadesiyle “*yarışan özel çıkarlar alanı*” haline gelmeye başlayacaktır. Bu süreçte burjuva kamusal alan için bir forum ve agora oluşturan kahvehane, salon ve okuma toplulukları önemlerini kaybedecek, yazılı basın, politik gazeteler de politik niteliklerini kaybedip ticari işletmeler haline dönüşmeye başlayacaktır. Kitle iletişim araçlarının ticarileşmesi ile birlikte kamusal alan, rasyonel-eleştirel tartışma karakterini kaybedip kültürel ve kitlesel tüketimin bir alanı haline gelecektir.

Yukarıda aktarılan tarihsel ve kuramsal çerçeve, politik gazeteciliğin yükselişi ve düşmesiyle basının, tüketim toplumunun kitlesel medyasına dönüşmesine dair önemli analizleri içermektedir. Başlangıcından itibaren “kamusal alan” kavramının kurucu ilkeleri ile kitle iletişim araçları arasındaki organik ilişki, demokratik teori için yaşamsal bir anlamı ifade

eder. Özgür, rasyonel ve eleştirel iletişimin kamusal bir gövde içinde gerçekleştirilmesi, kamusal akıl üretecek yurttaşlara aktarılması ve onların kamusal iletişim süreci içindeki tartışmalardan etkilenmesini mümkün kılacak araçlarla sağlanır. Bu perspektiften, medya ve basının siyasal alan içinde bir karşı denge unsuru olduğu ve yurttaşların aktif olarak demokratik siyasete katılmaları için onları bilgilendirme ve yetiştirme konusunda çok önemli bir işlevi olduğu sonucu çıkar. Kamusal Alanın vazgeçilmez bir aracı olarak medya, büyük güçlere (siyasi iktidar ve dev sermaye güçleri) karşı “teyakkuz halinde” olmazsa ve yurttaşları doğru bir biçimde bilgilendirmiyorsa; demokratik işlevini yerine getirmiyor ve demokrasi bunalımına neden oluyor demektir. (Kellner, 2006)

Günümüz medya ortamında öne çıkan olgu iletişim araçlarının kitlesel onayın sağlanması, tüketici talebinin maksimize edilmesi ve sistemin politik ve ekonomik rasyonelitesine boyun eğdirmek üzere kullanımınıdır. Burada asıl sorulması gereken soru *çağımız kitle medyası koşullarında kamusal alanın yeniden inşa edilip edilemeyeceğidir*. Bu soruya cevap olarak Thomson, kamusal alan düşüncesinin eleştirel bir ölçüt olarak değer taşıdığını belirtmekle birlikte kamusal alanın günümüz koşullarında önemli olmaya devam etmesini engelleyen iki temel engelin olduğunu söyler:

Birinci engel, kamusal alan düşüncesinin yazılı basın materyalinin sınırlı biçimde dağıtıldığı, bu sınırlı biçimde dağıtılan basının başlattığı tartışmaların salonlar, kahvehaneler ve okuma toplulukları gibi kamusal mekanlarda yüz yüze yapıldığı koşullar altında ortaya çıkmış olmasıdır. Kitle iletişim ve enformasyon teknolojilerinin -özellikle geç-kapitalizmdeki- muazzam ölçüde artan gelişimi ile birlikte kitle iletişimin niteliğini radikal bir biçimde değiştirmiş olması, 17. yüzyılda filizlenmeye başlayan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Avrupa kentlerinde kamusal ve politik özgürleşmenin alanı olmuş kamusal alan düşüncesinin günümüz dünyası için geçerli olup olmadığı sorusunu akla getirecektir. Thomson, yeni kitle iletişim araçlarının karşılıklı etkileşim, iletişim ve enformasyon koşullarını değiştirdiğini; yazılı basının ve yüz yüze iletişimin varlığına dayanan klasik kamusal alan düşüncesinin yeni oluşan koşullara doğrudan uygulanamayacağını söyler. (Thomson, 1997:251-252) Kamusal alanın günümüz koşullarında yeniden inşa edilmesinin önündeki ikinci engel de karar yaratma süreçlerinin karmaşık yapısı nedeniyle alınacak kararlara katılımı zorlaştırıldığı bir dönemde yaşıyor olmamızdır. Kanaatlerin birey-yurttaşların katılımıyla oluşturulması, günümüz siyaseti ve ekonomisine yön veren büyük-ölçekli, güçlü kurum ve kuruluşların faaliyetleri ile ilgili olarak daha fazla enformasyon elde etmek, farklı ve alternatif

enformasyon kanallarına sahip olmak ve bu kuruluşların faaliyetlerini kontrol edebilecek mekanizmaları oluşturmakla ancak mümkün olacaktır.(Thomson,1997:252) Thomson'un kamusal alanın günümüzde yeniden inşa edilmesinin mümkün olmadığı yönündeki görüşleri karamsar bulsak da günümüz iletişim teknolojilerinin dönüştürdüğü ve yeniden yarattığı kamusal alanlar vurgusunun önemli olduğunu düşünüyoruz. Bunun yanında yurttaşların karar-alma (decision-making) süreçlerine ancak enformasyon ve bilgi sahibi olarak girebileceği de açıktır. Bu noktada kamusal alan tasavvurunun günümüzdeki anlamı kitle iletişim teknolojilerinin yurttaşları bilgi ve enformasyon sahibi olma konusunda ne ölçüde imkan ve olanaklar sağladığıdır.

Kitle iletişim araştırmalarında kamusal alan kavramının referans noktasını yurttaşların ve kamunun çıkarlarını en yüksek düzeyde gerçekleştireceği öngörülen Kamu Hizmeti Yayıncılığı anlayışı oluşturmuştur.

Kamusal Alan Kavramını Kamu Hizmeti Yayıncılığı ile İlişkilendiren Görüşler

Avrupa yayıncılık tarihine baktığımızda ulusal süreçler bağlamında farklı özellikler ortaya çıksa da baskın anlamda 1980'lerin ortalarına kadar tek bir model biçiminde örgütlendiğini söyleyebiliriz. Ortak değerler ve ilkeler etrafında şekillenen bu modeli "Kamu hizmeti yayıncılık modeli" olarak tanımlamak mümkündür. Kitle iletişimi alanında yapılan çalışmalarda kamu hizmeti modeli, ağırlıklı olarak yeknesak, tek bir model olarak ele alınmıştır. Ulusal bağlamda değişik uygulamalarında ülkelerin tarihsel deneyimleriyle siyasal kültürünün özgün yapılarının yansımalarını görebilmek mümkündür. Örneğin Nasyonel Sosyalizm'in Alman toplumu üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler sonucu Almanya'da yayıncılık sisteminin düzenlenmesi sırasında yayıncılığın devletten bağımsız olması gerektiği konusunda toplumsal bir duyarlılık oluşmuştur. Buna karşılık Fransa'da Fransız Devlet Başkanı kendi radyo ve televizyon hizmetini "Fransa'nın sesi" olarak nitelendirmektedir. İngiltere'de BBC'nin yayın politikası "kamunun finansal destek sağladığı, kamuya karşı yükümlü olduğu" ilkesi vurgulanmakta ve BBC,"ulusal yayıncılık aygıtı" olarak nitelenmektedir. Çaplı, birbirine benzer yapıda gibi gözükse ama aslında değişik yapılara sahip bu modeller arasında yasal düzenlemeler, finansman yöntemleri ve uygulamalar açısından farklılıklar bulunduğunu belirtir. Fransa'daki kamu yayıncılığına damgasını vuran "devletçi gelenek"tir; İtalya'da "çoğulcu

yaklaşım” hakimdir,İngiltere’de “ardışık politikalar” uygulanır, Almanya’da ise“uzlaşmacı tercihler” kamu yayıncılığı politikasında etkindir. (Çaplı,1995)

Bu çerçevede kamusal iletişim alanını genel bir kamusal yarar etrafında biçimlendiren yaklaşımın “kamu hizmeti modeli” olduğu söylenebilir. Avrupa’da ve televizyon yayıncılığın gelişim çizgisi, kamusal söylemin ulus-devletin kurallarına bağlandığı bir kamusal alanın yaratımı süreci olarak biçimlenmiştir. Televizyon yayıncılık alanının düzenlenmesi ya da bu yayıncılığın üretim biçimlerinin belirlenmesi söz konusu olduğunda hep ikili karşıtlıklar biçiminde tanımlanan sistem ve modeller çıkmaktadır. Paul Jones, Habermas’tan yola çıkarak modern demokratik anlayışlarını oluşturan iki temel normatif siyasal model olan liberal ve cumhuriyetçi modelleri, televizyonun ürettiği içerik anlamında yayıncılık felsefeleri olarak uyarlar.Buna göre “ifade özgürlüğü ” ilkesini temel alan Amerikan ticari ya da “özel” yayıncılık anlayışına karşılık Avrupa ya da İngiliz Kamu Hizmeti Yayıncılığı “tarafsızlık” ilkesini esas alır. İfade özgürlüğü anlayışından hareketle düzenlenen Amerikan televizyon yayıncılığının aksine, Avrupa, özellikle de İngiliz kamu yayıncılık sistemi olan BBC içerik düzenlenmesine odaklı bir tarafsızlık ilkeler bütünüyle kendini yapılandırmıştır.(Jones,Akt: Köksalan,2007)

Amerikan kamu televizyon yayıncılık sistemi ile Avrupa kamu yayıncılık modeli arasındaki ayrımın felsefi ve kavramsal karşılığını Habermas’ın Liberal ve Cumhuriyetçi normatif modelleri ayrımında görmek mümkündür. “*Demokrasinin Üç Normatif Modeli*” isimli makalesinde Habermas, Liberal ve Cumhuriyetçi modellerin demokratik sürecin işleyişlerindeki farklı anlayışları temel alır. Yasaların öngördüğü müdahale koşulları dışında , devletin herhangi bir müdahalesinden korunmayı ve yurttaşların baskılardan korunması anlamını içeren negatif hakları temel alan liberal modele karşıt olarak, cumhuriyetçi model, yurttaşların kamusal iletişim ortamında siyasi katılım ve konuşma haklarını ifade eden pozitif özgürlükleri temel alır. Pozitif Özgürlükler, yurttaşlara dışarıdan gelecek baskılardan bağımsız olmanın değil, ortak bir uygulamaya katılmanın güvencesini vermektedir. Yurttaşlar bu sayede özgür ve eşit kişilerden oluşan bir toplumda siyasal anlamda sorumluluk taşıyan özneler olabilirler. Cumhuriyetçi modelde yurttaşlar, toplumsal birlikte yaşamının doğru kurallarını, ortak yararları içeren kuralları tartıştıkları ve akıl yürüttükleri bir kamusal alan yarattıkları bir durumdadır. Bu modelde devlet de yurttaşların kamusal özgürlüklerinin kurumsallaştırılmasıyla kendisini meşrulaştırır.(Habermas,2002:151-165) Tarihsel anlamda temellerini Fransız Devrimi ve Aydınlanmasından alan “pozitif özgürlükler”, yurttaşların

kamusal söylem ve iletişim alanlarını genişletmelerini sağlar. Kitle iletişim araçlarının (ve özellikle kamu hizmeti televizyon yayıncılığının), yurttaşların kamusal söylemini geniş bir kamusal alan olarak düzenleme olanağını sağladığı yönündeki görüşün kaynağı da budur. Kamu hizmeti yayıncılık modeli, Avrupa’da uygulamaya geçtiği andan itibaren yurttaşların pozitif özgürlüklerin bir güvencesi olarak görülmüştür. Çünkü kamu hizmeti yayıncılığının temel ilkelerinden olan tüm yurttaşlara yayın hizmeti götürmek sorumluluğunu içeren “evrensel erişim” ilkesi kamusal söylemin sınırlarının genişlemesini içerir.

Habermas’ın kamusal alan ve cumhuriyetçi normatif modelin pozitif özgürlük kavramı bu noktada kamu hizmeti yayıncılığını, küreselleşen pazar-piyasa güçlerine karşı korumak isteyenlere ilkesel ve ideolojik destek vermiştir. Özellikle radikal entelektüeller kamu hizmeti yayıncılığını kamusal alan kavramı ile ilişkilendirerek kamu hizmeti yayıncılığın kamusal alanın cisimleşmiş bir biçimi olduğunu ve ticari-piyasa finans modelinin de kamu yayıncılığına bir tehdit oluşturduğunu savunma yönünde yoğun bir gayret içerisine girmişlerdir.(Dahgren,1997: 13) Bu görüşün savunucularından Stevenson, başlıca üç önemli nedenden dolayı kamu hizmeti yayıncılığının korunması gerektiğine işaret eder:

1. Kamu hizmeti yayıncılığı, tarihsel olarak hem ekonomiden hem de devletten bir ölçüde bağımsız bir kurumsal alan işgal etmiştir.
2. Kamu yayıncılığı, çeşitli toplumsal grupların birbirleriyle iletişim kurlmaları için potansiyel bir ulusal saha sağlar.
3. Kamuya tüketiciler olarak değil yurttaşlar olarak hitap eder. (Stevenson:2008:109-110)

Kamu hizmeti yayıncılık modelinin öncü kurumu olan BBC’nin gelirlerini lisans ücretinden elde etmesi, kurumu ticari baskılardan ve hükümet müdahalelerinden görece uzak tutmuştur. BBC’nin hükümet müdahalelerinden görece bağımsız olarak yayıncılık yapabilmesinin nedenlerinin başında içerik düzenlenmesine odaklı bir “bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri” ile kendini yapılandırması gelir. Siyasal iktidarların olası müdahalelerine karşı bir kurum olarak direnebilmesinin koşulu “tarafsızlık” ilkesini özenle gerçekleştirmesidir. Belirli siyasal çatışmalı durumlarda ise BBC’nin tarafsızlığından ödünler vermek zorunda kaldığı açıktır. Örneğin 1926 Genel Grevi süresinde BBC yöneticilerin hükümeti savunma gayreti içinde yer aldıkları gözlemlenmiştir. Bunun nedeni olarak BBC’nin örgütsel başında bulunan bürokratik seçkinlerin siyasal tutum ve eğilimleri olduğu söylenebilir.(Stevenson:2008:110) Buna rağmen İngiltere’de kamu yayıncılığının ilk biçimleri devletten bir ölçüde özerktir. Kamu hizmeti

yayıncısı olarak BBC'nin kendi "bağımsızlığı"nı korumak, demokrasiyi güçlendirmek ve yurttaşların deneyimlerini aktarabildikleri "kamusal" bir uzam sağlamayı amaçlar. Stevenson, bu anlamda kamu hizmeti yayıncılığının geliştirilmesi için büyük medya holdinglerinin yurttaşlık ve demokrasi değerlerini zayıflatma tehlikesi karşısında "devlet desteğinin" şart olduğunu söyler. Yurttaşların eleştirel tartışma ve kamusal müzakere yapabilmeleri için "büyük medyanın gücünün dizginlenmesi gerekir".(Stevenson:2008:111)Bu da kamu otoritesi olan devlet gücüyle yapılabilir. Kanımızca Habermas'ın kamusal alan kavramı, kamusal akıl yürütme ve eleştirel müzakere alanı için devletten ve piyasadan farklılaşmış, bağımsız bir platform üzerine kuruludur. Akıl kamusal kullanımının özerk biçimde gerçekleşebilmesinin koşulu piyasa-dışı bir platformun güvence altına alınması olduğu kadar devlet dışı bir eleştirel söylemin de zemininin yaratılması gerekmektedir. Kamu hizmeti televizyon yayıncılığına verilen "devlet desteğinin" farklı kimlik, grup ve toplulukların erişimine kapatılması tehlikesi vardır.

Yeniden formüle edilecek bir kamusal alan, farklı grup ve sınıfların ortak bir kamusal iletişime katılmalarına olanak sağlamak zorundadır.Kamu hizmeti yayıncılığını yeniden förmüle edilmesi gereken kamusal alanla ilişkilendiren Curran ve Garnham, farklı grup ve sınıflar için bu yayıncılığın ortak bir platform işlevi görebileceğini savunur. Kamusal alan kavramının yeni bir kamu hizmeti televizyon yayıncılığının savunulması için önemli olduğunu savunan Garnham, öncelikle Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü kitabı ile ilgili Habermas'a pleb (ya da işçi sınıfı) kamusal alanın eş zamanlı olarak gelişiminin önemini ihmal ettiğini; burjuva kamusal alanı idealleştirdiğini; ekonomiyi ve ev yaşam alanını kamusal alanın dışında tuttuğunu;^{*} kültürel yaşamı kontrol eden medya endüstrisinin manipülasyon gücünü abartarak kamu hizmeti modelinin gerçekleşebilme potansiyelini ihmal ettiğini belirtecektir.(Garnham:1994-1995:275-276) Habermas'ın "iletişimsel eylem modeli", ortak konsensüs üzerine kurulu olduğu sürece , konsensüse yönelmeyen iletişimsel eylem biçimlerinin varlığını göz ardı eder.[†] "Rasyonel söylem modeli" de çoğulcu bir kamusal

* Fraser ve Benhabib gibi kuramcılar Habermas'ın özellikle özel alan-kamusal alan arasında çizdiği ayrım çizgisinden kaynaklanan sınırlı bakış açısını feminist bir eleştiriye tabi tutarlar. Feministlerin "kişisel olan politiktir" tezi, özel-kamusal alan ayrımının katı bir biçimde yapılmasını sorunsallaştırır. Aile içi şiddet ya da kadının aile içinde karşılaştığı sorunlar da kamusal alanın içerisindeki söylemsel dolaşım alanının konusunu oluşturmaktadır.

† Habermas'ın "ortak konsensüs" ya da "ortak rıza" konusundaki ısrarı iletişimsel eylem modelinin zayıf tarafını oluşturmaktadır. Gerçekten de Benhabib'in Habermas'ın iletişimsel

alan kuramı geliştirmesine engel oluşturabilir. Habermas ayrıca iletişimsel eylemin hem retoriğe hem de oyuna dayalı yönleri olduğunu ihmal etmiş; bilgilenme ile eğlenme arasında keskin bir ayrım koymuştur. Bu da kamusal festivaller ile yurttaşlık arasındaki bağı göz ardı etmesine neden olmuştur.

Garnham eleştirilerine rağmen kamusal alan kavramının medya araştırmalarında merkezi bir ilgi odağı oluşturmasının önemine dikkat çeker. Demokratik siyasetin kurumlarıyla kitle iletişim araçlarının pratikleri arasında sıkı bir bağ vardır. Kitle iletişim araçlarının mevcut siyasal gündemi ve siyasal güçler arasındaki dengeyi nasıl yansıttığı bu nedenle medya araştırmalarının ilgisini çeker. Kamusal iletişim ile demokrasi arasındaki ilişki, özgür bir medya modeli ile mümkün olacağından kamusal alan kavramının hem devletten ve hem piyasadan bağımsız olması, tekelleşmiş kapitalist pazarın ve müdahaleci devlet anlayışının gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan demokrasi sorunlarına dikkat çekilmesini sağlamıştır(Garnham, 1994-1995:275-276).Habermas'ın KAYD'de kamu hizmeti yayıncılığına hiç değinmemiş olmasına karşın Garnham, 'kamusal alan'a ilişkin yeni bir normatif tanım yapar ve bu tanımlı doğrudan *kamu hizmeti yayıncılığıyla* ilişkilendirir. Garnham'a göre kamusal alan kavramının en belirgin niteliği *"ekonomi ve devletten bağımsız rasyonel ve evrenselci siyasetin alanı"*dir. Kamusal alanın normatif iddiaları olan evrensellik ve rasyonel müzakerenin maddileşebileceği tek platform, kamu hizmeti yayıncılığıdır. Çünkü *"kamu hizmeti yayıncılığı devlet ve şirket iktidarını dolaylı olarak dengelemek amacıyla düzenlenmiştir ve bunu gerçekleştirebilir, çünkü ne siyasal iktidarın ne de kazancın maksimize edilmesi göreviyle yükümlüdür"*.(Garnham,Akt:Keane,2004:299) Garnham bu noktada kamu hizmeti yayıncılığının ve ticari olmayan televizyon yayıncılığının geliştirilebilmesi koşulunun ancak devlet destekli bir yayıncılık modeli ile gerçekleşebileceğini savunan Stevenson'dan farklı bir yerde durur.

Garnham, Habermas'ın kamusal alan kavramındaki "evrensellik" vurgusunun günümüz iletişim teknolojilerinin küresel anlamda gelişimi dikkate alınarak uluslararası bir boyutta anlaşılması gerektiğini söyler.

eylem modelini yeniden bir okumaya tabi tutmasıyla bir iletişim ortamında bir araya gelen bireylerin etik ve normatif ilkelere uygun olarak söyleşi gerçekleştirmelerinin amacı illaki konsensüse ulaşmak ya da herkesin rızasına almak olmamalıdır. Burada amaç konsensüs değil bireylerin birbirini anlamasıdır. Habermas'ın Aydınlanma mirasını sahiplenmesinin bir sonucu olarak biçimlenen etik ve politikada evrensel ortak çıkarlara ulaşma amacını, herkesin rızasının zorunlu olarak alınmasından çok herkesin birbirini anladığı, birbirinin perspektifinden de olaylara bakabildiği düzenleyici bir ideal olarak yorumlamak gerekir.

Çünkü kamusal alan kavramı kapitalist tekellerin piyasasının kodladığı “evrensel tüketicici” ya da tüketim temelli küresel kültürün yarattığı “kozmpolitan tüketicici” kimliğine karşı, siyasal katılımı, demokratik hak ve özgürlükleri savunmak üzere oluşturulan “kozmpolitan yurttaş” kimliğini medya alanına taşıma potansiyelini içerir. Medya, ya ortaklaşa kararlaştırılmış bir kurallar dizgesi içinde kamusal haklarını kullanarak “ kamu yararı” na ulaşmak üzere eyleme geçen yurttaşlara seslenecek, ya da piyasanın manipüle ettiği kozmpolitan tüketicilere sesleneceklerdir. Garnham, kamusal alan kavramının iki temel ilkesi olan evrensellik ve rasyonelliğin “kamu hizmeti modeli” nin savunulması açısından anahtar ilkeler olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle bir ulus devletin sınırları içinde yurttaşlığın belirli ulusal hak ve özgürlüklerle tanımlandığı; ilgili politik konuların ulusal düzeyde tartışılması ve bu tartışmalara yurttaşların katılması gerektiği şeklinde bir argüman geliştirerek, kamu hizmeti yayıncılığının dayandığı temeli savunur (Kejanlıoğlu:2004:696-697). Kamusal alanın sınırlarının genişlemesi ancak “kamu hizmeti modeli” nin savunulması ile mümkündür. Bu noktada kamusal alan ve kamu hizmeti yayıncılığı arasında ilişki kuran iletişim bilimcilerin savı, televizyon yayınlarının içeriğinin yurttaşların tümüne eşit ve yüksek kalitede

* Urry, küreselleşme süreçlerinin bir sonucu olarak tüketim temelli küresel kültürün oluşturduğu yeni kimliği

“global tüketicici yurttaş” terimi ile adlandırır. “Global Tüketicici Yurttaş” teriminin dört özelliği vardır ve bu özellikler terimi *klasik yurttaşlık* kavramından farklılaşmaktadır. İlk özellik insanların politik haklar ve ödevlerden çok *mal ve hizmet satın alma güçleri yoluyla* yurttaş oldukları; ikinci olarak farklı ulus-devlete tabi insanların *tüketim mallarına ve hizmetleri ulaşmada benzer şanslara sahip oldukları* ; üçüncü olarak *insanların her yere özgürce seyahat edebilme bakımından eşit şanslara sahip oldukları* ve son olarak *da insanların sınırlar arasında seyahat ederken seyahat ettikleri ülkelerde geçici ya da sürekli kalma haklarına sahip oldukları* özellikleri bu yeni global tüketicici yurttaş tipolojisini anlatır. Bir ölçüde “tüketicici yurttaş” hakları, dünyanın herhangi bir yerindeki kültür ve mekanların tüketilmesini içerir. (Bkz. Urry, John, Mekanları Tüketmek, Ayrıntı yayınları, 1999, s. 226).

Siyasi olduğu kadar hukuki bir terim olan yurttaşlık, hem aidiyeti hem de haklar ve sorumlulukları aynı anda içerir. Hakların bir nesnesi değil kamusal müzakere ve toplumsal eylem süreçleriyle hakların yaratıcı öznesi olarak yorumladığımız yurttaşlık kavramının “mal ve hizmet satın alma hakkı”nın öznesi olarak ele alınmaması gerekir. Bu nedenle “tüketicici” terimi ile “yurttaşlık” teriminin aynı konsept içinde kullanılması problemlidir. “Tüketicici yurttaş” teriminin zihinlerde çağrıştılabileceği başka bir sakınca da demokrasiyi tüketim özgürlüğüne ve siyasal süpermarkete indirilmesi tehlikesini içerir. Demokrasi ve kamusal alan nosyonu çerçevesinde yeniden tanımlanması gerektiğine inandığımız yurttaşlık, ne ulus-devlete olan ödevleri çerçevesinde pasif bir aidiyet ilişkisi içinde ne de evrensel pazarlarda farklı kültürleri, mekanları ve hizmetleri tüketmek üzere bir araya gelen kozmpolitan tüketicilere indirgenebilir. Demokratik ve siyasal bir özelliği içeren yurttaşlık, pazardaki tüketicinin özgürlüğünden farklı bir özgürlük anlayışını içinde taşımak zorundadır.

enformasyon, eğlence ve eğitim olarak hizmet verilmesinin ancak kamu hizmeti yayıncılığı ile mümkün olduğudur.

Avrupa'daki kamu hizmeti yayıncılığının kısa tarihine baktığımızda, başlangıç yıllarında, ilk kamu hizmeti yayıncılarının, radyo ve televizyon yayıncılığının niçin kamu hizmeti anlayışı içinde düzenlenmesi gerektiğini haklılaştırmaya çalıştıklarını görürüz. Özellikle İngiltere 'de yayıncılığın başlangıç aşamalarında siyasal bir savaşım verilmiştir. Kamusal alanın normatif ilkelerinin kamu hizmeti yayıncılığında maddileştiğini savunun radikal-eleştirel entelektüellerin ağırlıklı olarak örnek aldıkları modelin pratikte İngiltere'deki yayıncılığın başlangıç aşamasındaki BBC olduğu söylenebilir. BBC (British Broadcasting Company) 1922 yılında radyo alıcısı satmak amacıyla ticari bir şirket olarak kurulmuştur. Böylece belirli koşullar altında radyoya program sağlayacak üreticilerle, Posta İdaresi ve Hükümet arasında sağlanan anlaşma ile BBC şekillendirilir. Bu anlaşmanın önemli hususları radyo tekelinin BBC'ye bırakılması ve alıcılar için izin belgelerinin satışı yoluyla finanse edilmesi maddelerini içeriyordu.(Williams: 2003:28) BBC gerçek kimliğine ise 1925-1926 yıllarında kavuşmuştur. BBC'nin ilk genel müdürü olan John Reith, kurumun ticari niteliğini değiştirmiş ve idealleri doğrultusunda piyasanın ya da siyasal iktidarların her türlü siyasal müdahale ve ticari baskılardan bağımsız bütün İngiliz ulusu için yayın yapacak , ulusu eğitecek, aydınlatacak, eğlendirecek ve bilgilendirecek bir yayıncılık kurumunu oluşturmayı basarmıştır. Williams'ın da işaret ettiği gibi yayıncılık alanında tekil olmanın olanaklarının ve temel öğelerinin ona sunulması ve ruhsatların satışından finansmanın garanti edilmesi BBC'yi yalnızca bir verici istasyonu olmaktan çok bir üretici olmanın zorunlu kıldığı kaynakları ve sürekliliğini hukuksal düzenlemesinin bir yan ürünü olarak elde etmiştir". .(Williams: 2003:28)

BBC' nin ilk genel müdürü olan John Reith tarafından 1925 yılında Crawford Komitesi için hazırladığı belgede kamu hizmeti yayıncılığının ulusal hizmet olarak işlev görmesi gerektiğini vurgulamıştır. Reith'e göre BBC ulusal bütünlüğün güçlü aracı olarak faaliyet göstermeli , ulusal olayları yayımlayarak grupları, bölgeleri, sınıfları bir arada tutmalıdır.(Keane:1997:308) Bu anlamda BBC, reklam almayarak ve temel yıllık ruhsatını ödeyen herkese eşit biçimde programlarını sunarak ticari süreçlerden kendini uzak tutmaya çalışan bir kamusal yayın örgütü modeli olmayı belli bir ölçüde başardı. John Reith'in de ifade ettiği gibi kamusal yayıncılık ,*" herkesçe benzer biçimde, aynı masrafla ve aynı ölçüye kadar paylaşılabilir...birinci ve üçüncü sınıfa gerek yoktur"* .(Reith: Akt:Golding&Murdock,1997:59) Bu noktada BBC kamu hizmeti yayıncılığı

ve uygulamasındaki temel yayıncılık işlevleri, demokratik ve kültürel bir görevi yerine getirmek amacıyla gerçekleşiyordu. Mutlu'nun da işaret ettiği gibi:

“BBC'nin topluma karşı olan sorumluluğu o toplumu eğitmek, bilinçlendirmek, kültürlendirmek, aydınlatmak, modernleştirmek, ulusun ahlaki bir topluluk olarak bütünlüğünü sağlamak, en yüksek beğeni standartlarını özendirmek ve bunları topluma yaymak, enformasyon ve tartışmaların mikrofon ve ekrana getirilmesi suretiyle ussal bir demokrasinin yaratılmasına yardımcı olmak işlevlerinden oluşuyordu” (Mutlu,1999:24)

Bu kamu hizmeti yayıncılığı anlayışı, halkın yüksek kültür sahibi olacak ve popüler kültürün olumsuz etkilerinden kamuyu uzak tutacak biçimde kamunun eğitilmesini amaçlıyordu. BBC'nin kendisini kültürel tek sorumlu olarak görmesi ve bunun sonucunda yayıncılık alanını bir tekel olarak düzenlenmesi paternalist yaklaşımı güçlendirir nitelikteydi. Bu anlayış, elitist ve zaman zaman dayatmacı olarak da nitelendirilebilecek bir anlayışa göre şekillendi. İngiliz halkını eğitmek, bilgilendirmek, bir miktar da eğlendirmek ve bunu yaparken alt sınıfları, yani kültür seviyesi düşük olan sınıfları daha yukarıya çekip burjuva, modern ve kentli kültür ile bütünleştirmek amaçlanmaktaydı. Bu sistem ister istemez kitleyi bilgilendirme ve eğitmede görevli kültürel bürokratlara liderlik rolü verilmesine neden olmuştur. Bunun bir sonraki aşaması halkın beğenilerinin çeşitliliği karşısında duyarsız, soğuk ve mesafeli bir yayıncılık anlayışının ortaya çıkmasıdır.

1980'lere gelindiğinde ise Yeni Sağ politikalarını savunan Thatcher hükümeti döneminde BBC'ye bir takım halktan kopuk elitlerin ele geçirdiği bir yayın kuruluşu olduğu yönünde bir ideolojik saldırı kampanyası başlatılacaktır. BBC böylece hem Yeni Sağ'ın saldırısı hem de küreselleşme dinamiklerinin zorlamasıyla ruhsat ücretlerinin düşüşü ve belirli alanlarda ticari yönelişi gerçekleştirmek zorunda kalmış;“herkese eşit erişim” ilkesinden kısmi tavizler vermek zorunda kalmıştır.

Kamusal Alan ile Kamu Hizmeti Yayıncılığı İlişkisinde Üçüncü Bir Yol Arayışı: Curran'ın Modeli

Kamu hizmeti yayıncılığının ulus-devletin bir projesi olarak kamusal alan idealini hayata aktarma konusunda başarılı olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Özellikle kapitalist küreselleşme dinamiklerinin televizyon yayıncılığı alanında yarattığı baskı bu tartışmalarda etkili olmuştur. Bu noktada televizyon yayıncılığı ve kamusal alan teorisi ile ilişkili en önemli

sorun“sınırlı sayıda üyelerden oluşun bir sınıf tarafından erken ondokuzuncu yüzyılda yasama geçirildiği varsayılan bu modelin oldukça farklılaşmış, örgütlü kapitalist toplumdaki kitle politikası döneminde nasıl evrensellendirileceği?”dir.Curran bu sorunun yanıtının basitçe “kamusal alanın daha önce dışlananların dahil edilmesiyle gerçekleşecek basit bir genişletme süreci ile yeniden kurulması “ olmadığını ekler. (Curran, 1997:142 ve Curran:1991) Bu noktada yapılması gereken kamusal alanın ve bu alanla ilişkili olarak medyanın yeniden tanımlanması ve haği dinamikler çerçevesinde kamusal alanın ilkelerinin hayata geçirileceğinin ortaya konulmasıdır.

James Curran, medyaya alternatif perspektifleri tartıştığı makalesinde demokratik bir medya sistemi için temel koşulun , medyanın toplumdaki farklı çıkar gruplarının tümünün medyada temsil edilebilmesi olduğunu belirtir.Medya,bu grupların kamusal alana katılımlarını kolaylaştırmalı, kamusal tartışmalara katkı yapabilmelerine ve kamu politikalarını şekillendirebilmelerini olanak sağlamalıdır. Medya temsili*, kamusal denetime ve kamuoyu ilgisine açılmalıdır.(Curran:1991:30) Curran, medyaya alternatif perspektifler geliştiren geleneksel liberal, klasik Marksist/komünist ve radikal demokratik perspektifleri şu biçimde karşılaştırır:

a. *Klasik Liberal perspektif* 'e , göre medya ve kamusal alan, hükümet ile toplum arasında yer alır. Medya, bağımsız bir tartışma forumu yaratarak kamuoyunu oluşturur ve yurttaşların fikirlerini ifade etmesine ve yurttaşlar ile hükümet arasında dikey iletişime olanak tanır. Medya bu anlamda hükümeti ve politikalarını denetleyen bir dördüncü güçtür ve siyasi iktidarın suiistimalinin önlenmesi için bekçi köpeği (*watchdog*) vazifesi yapar. Bu yaklaşımın sorunu, iktidarın kapitalist yapılar aracılığıyla gerçekleşme biçimini göz ardı etmesidir. Kapitalist sistemlerde örgütlü çıkarların çok güçlü olması, toplumdaki farklı çıkar gruplarının medya temsilini zorlaştırır. Liberal kuramın savunduğu gazeteci modelinin gerçekleri yorumdan ayırması, iddia ve karşı iddiaları dengelemesi kısaca profesyonel nesnellik ilkesine göre tarafsız bir tutum alması, Curran'a göre

* Medya temsili (representation) kuramcılarına göre medya, özellikle televizyon gerçekliği temsil etmekten çok, onu üretir ve inşa eder. Medyatik gerçeklik, söylemin bir ürünüdür. Televizyon gerçekliği kaydetmez, onu kodlar: kodlama ideolojik bir gerçeklik duygusu üretir. Sonuçta medyada sunulan hakikat değil, ideolojidir ve bu ideolojinin etkili olabilmesi , televizyonun görsel gücüyle sağlanır.

güçlü gruplara ve kurumlara pasif bağımlılığı arttırır ve kolaycı bir gazeteciliği (lazy journalism) besler.

b. *Klasik Marksist perspektif*, radikal demokratik yaklaşıma bazı açılardan katkıda bulunmasına karşın, medyanın rolü konusunda farklı bir yerde durur. Klasik-geleneksel Marksist yaklaşımda kamusal alan, sınıf tahakkümünün gerçekleştiği bir uzam, kamusal alanın araçları olan medya da egemen sınıfların kontrolündedir. Medya, bu anlamda Althusser'in kavramsallaştırması olarak devletin bir ideolojik aygıtıdır.(Althusser,1994) Kapitalist sistem içinde sınıf kontrolü altındaki bir medyanın demokratik dönüşümü mümkün değildir. Medyanın dönüşümü ancak toplumun sosyalist bir devrim sonucunda dönüşümü ile mümkün olabilir. 1989 öncesi kendini Marksist-Leninist bir rejim adlandıran Sovyetler Birliği'ndeki medyanın rolü, resmi ilkeler ve ideoloji doğrultusunda halkı eğitmekti. Medyada eğlence dahi eğitimsel bir rol üstlenerek Sovyet toplumunun resmi kabullerini ters-yüz etmemeye dikkat etmişti. Curran, Sovyet medyasının belli açılardan farklı görüşlere olanak sağladığını eklese de otoriter bir rejimin etkisinde ve sivil toplumun yokluğunda Sovyet medyasının gelişemediğini belirtecektir.

c. *Radikal Demokratik Perspektif*' te medya çatışan güçler arasında bir savaş alanı olarak yer alır. Medya , radikal demokratik gelenek içinde bir karşı denge ajanıdır. Bunun radikal terimlerle ifadesi medyanın toplumda güç dengesizliklerini giderme yollarını aramasıdır. Kamusal alan teorisi için kritik nokta ise medyanın önceleri sadece seçkinlere giriş hakkı olarak tanınan kamusal alanın sınırlarını toplumun güçsüz/dışlanmış/marjinalleşmiş kesimlerini de içine alacak biçimde genişletilmesidir. Bu perspektifte medya, bireyler, gruplar ve iktidar yapıları arasındaki yatay, dikey, çapraz iletişim kanallarını birbirine bağlayan eklem yeri olarak görülür. Liberal perspektiften farklı olarak, radikal demokratik yaklaşımda gazeteci, medyanın iktidar yapıları karşısında bir karşıt güç oluşturma ve muhalif niteliği gereği tarafsız değil soruşturmacı bir kimliğe sahiptir (*investigative journalism*). Geleneksel Marksist perspektiften farklı olarak, gazeteciler gündelik rutin işlerinde görece bir özerkliğe sahiptir. Radikal demokratik perspektife göre medya , toplumsal düzene tümüyle hizmet

etmekten çok farklı çıkarlar ideolojik çapraz-ateş altına alınmıştır. Medyanın temsil olanağının genişletilmesi ve ilerici olarak yeniden düzenlenebilmesi mümkündür. (Curran,1991:36)

Curran'a göre medyanın temel rolü, demokratik süreçler içinde birbirleriyle rekabet halinde olan çıkarlara hakemlik etmek ve eşitlikçi müzakerelerin gerçekleşmesine yardımcı olmaktır. Alternatif bir medya modelinin nasıl oluşturulacağı üzerine tartışan Curran'a göre, medya düzenlemesi ile ilgili reçeteler sunan liberal pazar medyası ile kolektivist devletçi medya modelinin eksikliklerini azaltacak ve güçlü yanlarını öne çıkaracak biçimde birleştirilmesi gerekebilir. Piyasa merkezli medyanın en büyük kusuru, medyadaki üst seviyede bir kapitalistleşme süreci ile güçlü kapitalist grupların piyasada hakim olmalarıdır. (Curran, 1991:46)* İkinci olarak medya sahipliğindeki yoğunlaşma ve medyadaki oligopolistik yapı nedeniyle iletişim ortamı tahribata uğramaktadır. Medya kartellerinin çapraz tekelleşme yolu ile endüstriyel sermaye ve finans alanında genişlemeleri, bu kartellerin fikirlerin ve enformasyonun yaygınlaşması üzerindeki kontrol güçlerini arttırmıştır. Üçüncü olarak da piyasa merkezli medya ideolojik ve kültürel çeşitliliği görmezden gelmektedir. (Curran:1991:56-57)

Devlet merkezli medya modeli, en sonunda devlet kontrolü ile sonuçlanacağından piyasa merkezli medya modelinin alternatifi olamaz. Curran, eski Sovyetler Birliğindeki basamaklı kontrol sisteminin medyayı devletin ve partinin bir aracı haline dönüştürdüğünü söyler. Avrupa'daki devlet merkezli yayıncılık modelinde ise yöneticilerin görev atamalarında , kamusal fonların dağıtımında ve yayın haklarındaki devlet kontrolü bir baskı unsuru olarak ortaya çıkar. Bunun yanında "kitleleri eğitme" anlayışının bir sonucu olarak kültürel seçkinlerin egemenliğindeki kamu hizmeti yayıncılığı , halkın beğenilerinin çeşitliliğini dikkate almayabilir.(Curran:1991:57)

Bu nedenlerden ötürü geride kalan seçenekleri değerlendiren Curran, devlet merkezli ve piyasa merkezli yayıncılık anlayışlarının güçlü yanlarını bir araya getirerek bir sentez yapmaya çalışır. Amacı Habermas'ın kamusal alan modelinin modernize edilmiş formu olarak yeni bir *kamusal bir medya modeli* önermektir. Öncelikle farklı ilkelere göre örgütlenmiş medya kurumlarının bulunduğu dört modelin çerçevesini çizer: *İngiliz televizyon*

* Bu savını desteklemek için Curran , 1991 yılı rakamları itibarıyla İngiltere medyasından çarpıcı örnekler verir: İngiltere'de ulusal bir gazete kurmak için 20 milyon sterlin, bölgesel uydu televizyon yayını için 40 milyon sterlin, bölgesel bir ticari televizyon yayını için 50 milyon sterlin, uydu televizyon yayını için de 500 milyon sterlin gerekmektedir)

sisteminin örnek olarak verilebileceği merkezden kontrol edilen piyasa ekonomisi, Hollanda yayın sisteminin modeli olan emir altındaki piyasa ekonomisi, İsveç basın sisteminin modeli olan kurallı piyasa ekonomisi ve Polonya'da tartışılan bir model olan kamu, sivil ve pazar sektörlerden oluşan kurallara bağlanmış karma ekonomi. Curran'a göre bu dört modeldeki medya kurumlarının amacı market-piyasa süreçleri ile kolektivist-devlet kamu hizmeti yayıncılığını evlendirmektir. Bu evlenme, medyada toplumsal çoğulculuğu üretecek ve kamu hizmeti televizyonlarını canlandıracaktır. Bu yeni medya modelleri farklı sınıf ve gruplara kamusal diyaloga katılma fırsatı verir, bireylerin kendi çıkarlarını tanımlayabilecekleri ortak bir sembolik ortam sağlarlar. Bu sayede yenilenmiş biçimiyle medya, hem hükümetlerden hem de piyasadan bağımsız bir kamusal alan olarak yeniden yaratılabilir (Curran, 1991, s.55-58)

Curran'ın önerdiği demokratik medya sistemi modelinde farklı ilkeler çerçevesinde örgütlenmiş sektörlerin çevrelediği ortada çekirdek bir sektörü öngörür. Çekirdek sektörün çevresindeki özel girişim, kamusal, profesyonel ve toplumsal pazar sektörleri farklılaşmış izleyicilere ulaşarak çoğulculuk üretecek biçimde örgütlenmişlerdir. Çekirdek sektörde yer alacak olan alternatif kamu hizmeti televizyonu ise izleyici kitlesinin tümüne ulaşır ve kamunun tamamını ilgilendiren konu ve tartışmalarda ortak bir forum görevi görür. Farklı sosyal sınıf, grup ve kesimler bu ortak kamusal forum alanında söz söyleme imkanına sahiptirler. Curran'ın bu modelinde amaç çekirdek bir sektör olan kamu hizmeti televizyonunun potansiyel olarak en geniş toplumsal erişimi gerçekleştirmek toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda farklılaşmış izleyicilerin kamusal tartışma forumuna katılmalarını sağlamaktır. Bu sayede çekirdek kamu hizmeti televizyonu kamusal olayları geniş izleyici kitlelerine aktararak, ortaklaşa paylaşılan deneyimler sağlayarak ve paylaşılacak üzere ortak kimlik sembelleri önererek kolektif bütünlüğün odak noktası olarak hizmet edecek ve toplumsal birlik bağlarını pekiştirecektir. (Curran, 1997, 180-184)

Curran'ın modelinde asıl tartışılması gereken nokta, önerilecek yeni bir kamu hizmeti yayıncılık modelinin küresel iletişimin deregülasyon baskısı altında nasıl gerçekleşeceği. Kamu hizmeti yayıncılığının krizi derinleştikçe, bireylerin hak ve sorumluluk sahibi yurttaşlardan ziyade tüketiciler olarak kitle iletişim süreçlerinde yer aldığı görülmektedir. Bu noktada küresel iletişim süreçlerinin ve teknolojilerin oluşturduğu çoğulculuğu kamusal alanları dikkate alan ve evrensel yurttaşlık normları açısından savunulması gereken bir kamu hizmeti yayıncılığı olabilir. Küresel

bir kültürde kamu hizmeti yayıncılığına bağlılık, “hususî” bir ulusal kültürü koruma aracı olarak değil küresel düzeyde yeniden düşünölmelidir. Yurttaşların gereksinim duyduğu enformasyonun yalıtılmış bir ulus devlet sınırları içinde artık üretilmesinin mümkün olmadığına dikkat çeken Stevenson uluslararası temelli oluşturulacak bir kamusal alanın enformasyon değış-tokuşunu ulus devlet sınırları ötesinde gerçekleşmesini sağlayabileceğini belirtir.(Stevenson, 2008:114) Bu da ancak tüm dünya çapında gerçekleşecek bir “küresel kamusal işbirliği” ile mümkün olabilir.

Avrupa’da kamu medya hizmeti ile ilgili son gelinen tartışma, kamu hizmeti televizyon yayıncılığının ulus-devlet bağlantısından bağımsızlaştırılarak kamusal bir arenaya taşınması ve ticari-olmayan yayıncılık üzerine kurulu bir Avrupa çapında bir kamusal alanın geliştirilmesi düşüncesidir. Bu noktada kamu hizmeti yayıncılığı hâlâ önemli bir rol üstlenmelidir; fakat “kamusal alan” idealinin bir medya modeli olarak somutlaşabilmesi için kamu hizmeti yayıncılığından daha geniş bir perspektife ihtiyacı vardır.

Kamusal Alan ve Yurttaşlık: Yeni Bir Kamusal Televizyon Arayışı

Kamusal Alan kavramı ile kamu hizmeti yayıncılığı arasında kurulacak bir ilişkide kamu hizmeti kuruluşu, aşağıdaki asgari normatif ilkeleri gerçekleştirmesi gerekir:

- a. *Bu alanın (kamu hizmeti kuruluşunun) çok sayıda insanın erişimine açık, toplumsal deneyimin ifade edildiği bir forum olması ilkesi*
- b. *Farklı sav ve görüşlerin rasyonel bir tartışma içinde karşı karşıya gelmesi ilkesi*
- c. *Siyasal iktidarın politikalarını sistemli ve eleştirel bir biçimde denetlenmesi ilkesi*

Kamusal alanın kurucu ve normatif ilkeleri açısından hükümetlerin kurduğu ya da denetimde bulunduğu “kamu hizmeti yayıncılığı” modelinin her ülkenin siyasal-kültürel yapısına göre farklılıklar taşıdığı söylenmelidir. Uygulamada bu modeli benimseyen ölkeler, çok farklı özelliklere sahiptir. Ölkelerin siyasî kültürleri ve gelenekleri kamu hizmeti yayın kurumunun bağımlılık ile özerklik arasındaki karşıt kutupların hangisinde yer alacağını belirlemiştir. Kamusal alan kavramının ilkeleri çerçevesinde bu yayıncılık tekeline baktığımızda yurttaşların rasyonel ve eleştirel bir karşı-söylem alanını programcılık yaklaşımlarında, çeşitliliğinde ve içeriklerinde güvence altına almadığını görürüz. Verstraten’in de işaret ettiği gibi Avrupa kamu yayıncılığı tarihi, kamu hizmeti yayıncılığı kurumunun, kamusal alanın

dinamik genişlemesi yerine daha çok onun denetimine katkıda bulunduğu dair örneklerle doludur.(Verstraten,1997:341) Ulus-devlet müdahalesinin sınırlı olduğu televizyon sistemlerinde bile hükümetlerin zaman zaman yayıncılık sistemini yeniden düzenleme tehditleri, kamu hizmeti yayıncılığın hükümetler tarafından güdümlenip yönlendirilmesine neden olmaktadır. Devletin medya içeriğini denetim altına alması otoriter politik sistemlerde giderek kamusal yayıncılığın devlet propagandasına dönüşmesi riskini beraberinde getirmiştir. Siyasetçiler,hükümet görevlileri, yayın kurumlarının yayınlar dolayısıyla kamuoyu oluşumunda mutlak bir rol oynadığını düşünme eğiliminde olduklarından yayın kurumlarının yayın ve haber politikalarına müdahale ederek , iktidarda kalma sürelerini uzatma çabası içindedir. İktidarı ellerinde bulduran siyasetçilerin, kuralların ve normların belirsiz ya da yoruma açık muğlak olduğu durumlarda kamu hizmeti yayın kurumları üzerinde baskılar kurdukları görülmektedir. Kamu hizmeti yayın kurumlarının makro düzeydeki siyasal sistemin içinde yer aldıkları göz önüne alındığında , bürokrasileri politikleşmiş ülkelerin yayın kurumların da iktidardan yana politikaları savunmak zorunda kaldıkları görülmektedir.(Çaplı,1995:39)Bu anlamda kamu hizmeti yayıncılığı, siyasi müdahalelere açık, program yapılarında paternalist, kendi toplumunun çoğulcu ve çok-kültürlü karakterini görmezden gelen ve genel olarak hantal bir yapıya sahip ve yenilenmeleri gereken kurumlar olarak değerlendirilmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığının kısa tarihine baktığımızda , bu kurumun “ulusun kamusal bir forumu” olmak yerine “ulus-devletin ideolojik bir aygıtı” olarak işlev gördüğünü söylememiz mümkündür.

Habermas'ın kamusal alanı yeniden yaratmak için yeni medya teknolojilerinden nasıl yararlanması gerektiği konusunda açıklayıcı önermeler sunmadığı ve burjuva kamusal alanın özlemini çeken Habermas'ın elektronik kitle iletişim araçlarına yönelik karamsarlığı özellikle 1990'lı yıllarda iletişim alanında araştırma yapan birçok iletişim bilimci tarafından eleştiriye uğramıştır. Bu eleştirmenlerden Keane, Williams'ın “kamu hizmeti” fikrinin “kamu tekeli” fikrinden *mutlak olarak* ayrılması gerektiğine ilişkin tespitini referans alarak, yeni bir kamu hizmeti medya modelinin yaratılması gerektiğini savunur. Merkezde ve sivil toplumda birçok pazar dışı ve devlet dışı medya kurumunun, arada ise meta üretimi ve değişimine dayanan pazar medyaları ile devletin bulunduğu bir model önerir. Yeni bir kamu hizmeti iletişim modeli Keane'e göre şu temel noktalara dayanmalıdır: *'siyasal demokrasi, mümkün olduğu kadar siyasal düzenleme ve sivil toplum üzerindeki ticari tüzel iktidarın*

azaltılması".(Keane,1993:137) Bu model, piyasa liberalizmini savunanların modeli ile bazı benzerlikler taşısa da (örneğin iki model de devlet ve sivil toplum ayrımını benimliyor ve devlet-dışı medyaları güçlendirme amacı taşıyor) sivil toplumu piyasa rekabeti ile özdeş görmemesi ve kapitalizmin etkilerinden sivil toplumu korumak istemesi ile piyasa liberalizmi ya da diğer bir ifadeyle ticari medya modelinden ayrılır.

Başka bir deyişle bu yeni kamu hizmeti modeli, hem "devlet egemenliği" doktrinini reddetmekte hem de pazar medyalarının "kendi kendilerini felç eden" etkilerinden bağımsız olabilmektedir. Kapitalizm sonrası sivil toplumun kamu hizmeti medyası olarak çizdiği bu model, kamu parasıyla finanse edilebilen, kendi kendisini örgütleyebilen, çoğulcu olabilen bir modeldir. Böylece meta ekonomisinin zorunlulukları tarafından belirlenmeyen kamu hizmeti medyası, çoğulcu ve kozmopolitan bir sivil toplumda kamusal söylemin özgürce üretilmesine olanak sağlayacaktır. Keane, devletin ve pazarın sansüründen bağımsız olmanın yaşamsal bir koşulu olarak pazara yapılacak olan açık bir "kamusal müdahale"yi savunur. Pazara yapılacak olan bu kamusal müdahalenin, medyaların "millileştirilmesi" ya da merkezi devlet denetimi altına alınması anlamına gelmez. Bu kamusal müdahalenin amacı kapitalist medyaları "*mali ve yasal yükümlülükler ile kamusal sorumluluk ipleriyle dikkatle örülmüş bir örümcek ağıyla*" sarmaktır.(Keane:1993:140-141) Başka bir ifadeyle yurttaşların pazar-dışı iletişim olanaklarının artmasını sağlamaktır. Devlet ya da ticari pazarlar tarafından denetlenmeyen yoğun bir iletişim medyaları ağının yaratılmasıyla güçlü bir kamusal alanda kamunun parasıyla finans edilen, kâr amacı gütmeyen, yasal güvencelere sahip medya kurumlarının var olmasına olanak sağlayacaktır. İletişim özgürlüğünün sağlanmasının önemli bir koşulu da ticari medya mülkiyetinin dağıtılmasını ve ticari medyanın kanuni düzenlemelere tabi tutulmasını sağlayacak kurumsal yapıların oluşturulması gerekmektedir. Keane, getireceği bir takım sakıncalar nedeniyle bu kurumların sansürcü ve bürokratik kurallara dayanan bir yapıya sahip olmaması gerektiğine işaret eder. Öyleyse bu kurumlar program kotaları koyan, reklam düzenlemeleri ve sınırlamaları gerçekleştiren, çapraz,dikey, yatay medya mülkiyetine sınırlamalar getiren yasal düzenlemeleri gerçekleştirecek devlet-üstü yada devlet-dışı kamusal kurumlar olmalıdır. Kanımızca Keane'nin önerdiği bu model, tüm yurttaşların fikirlerini açıklamalarını sağlayacak iletişim ortamını sağlayacak ve kamusal alanın normatif ilkelerinden "*kamu hizmeti kuruluşunun çok sayıda insanın erişimine açık, toplumsal deneyimin ifade edildiği bir forum olması*" ilkesini gerçekleştirecektir.

Kamusal alanın temel öğelerinden birisi olan yurttaşların özgür iradeleriyle bir araya gelerek oluşturdukları rasyonel tartışma ortamında siyasal iktidarın politikalarının eleştirel bir çerçevede eleştirebilmesi, yurttaşların anlam üretebilme kapasiteleri ile ilgilidir. Bir kamu kendisini, kamusal iletişim süreçleri içerisinde meydana getirir ki bu süreçler eyleme dönüşme potansiyelini içerir. Kamu ile ilgili olmayan bir şey varsa oda “tüketici” ve “tüketim” kavramlarıdır. Tüketiciler haklı olarak bireysel ve grup çıkarlarına sahiptir, kesinlikle kamu ve kamusal başka bir şeydir. Kamu, bireysel kanaatlerin toplamının aritmetik olarak toplanıp kamuoyunu oluşturduğu bireylerden daha fazla bir şeydir. Kamu, kamusal çıkarları öğrenmek, kamusal çıkarlar üzerine kamusal tartışmalar ve eylemler yapmak için toplumsal mekanlara ihtiyacı olan toplumsal bir tasavvurdur (Aufderheide,1991:168-183) Habermas’ın kamusal alan kavramı , bu mekanları yaratan ve yeniden üretimini sağlayan toplumsal yapılara gönderme yapar.

Peter Dahlgren, kamusal alan kavramında, yukarıdan aşağıya kurumsal düzenleme süreçleriyle aşağıdan yukarıya yurttaşların anlamlandırma süreçleri arasındaki çatışma ya dikkat çeker.(Dahlgren,1995)Buradan çıkacak anlam şu olmalıdır: **Kamusal alan, kurumsal düzenlemelerle gerçekleşecek bir süreci içermez ve kurumsal güvenceler kamusal alanın yeniden üretiminin güvencesi olamaz.** Bu noktada Habermas’ın ifadesini hatırlamak gerekir : “ *Politik işlev gören bir kamusal alan sadece hukuk devleti güvencelerine değil, özgürlüğe alışık bir halkın politik, demokratik kültürüne de muhtaçtır*”(Habermas,1997). Ulus-devletin kurumsal bir düzenlemesi sonucu oluşturulan kamu hizmeti yayıncılığı, kamusal alanın geliştirilmesinin garantisi olamaz. Kamusal alan, siyasal bilince ve demokratik kültüre sahip yurttaşların aşağıdan yukarıya doğru anlamlandırma süreçleriyle oluşturdukları bir uzamdır. Bu nedenle durağan değil dinamik ve devingen bir yapıya sahiptir.Kamusal alanın dinamik karakterinin kaynağı, siyasal bilince sahip yurttaşların kendi bilinçli iradeleriyle her konuşma durumunda ve her yerde kamusal alanı oluşturabilme potansiyelidir. Dinamik bir kamusal alan ve demokrasinin var olabilmesi için özerk karar verebilen ve buna uygun davranabilen bireylerin varlığını şarttır.

Sonuç

Kamu hizmeti yayıncılığı küreselleşme süreçleri ile bir çok ülkede krize girmiş ve marjinalleşmiştir. Televizyon kanallarında popüler, eğlencelik , siyasal bağlamdan uzak ve izlenme oranlarının arttırılmasını hedefleyen

bir anlayış öne çıkmıştır. Bu çalışmada kamusal nitelikli yeni bir televizyon ile yurttaşlık kavramının normatif anlam ve değeri hakkındaki tartışmalar aktarılmıştır. Bu tartışmalarında kanımızca önemli olan nokta şudur: Habermas'ın kamusal alan ilkesi ve yurttaşlık vurgusu , radikal ve güçlü bir demokrasinin kurumsal olarak nasıl hayata geçirilebileceği vurgusunu içermesi bağlamında ele alınmalıdır. Bu yurttaşlık vurgusu, bir yurttaşlık söylemi aracılığıyla yeni toplumsal dayanışma biçimlerini tahayyül etme çabalarının, genişletilmiş bir yurttaş grubunun popüler demokratik katılımına imkan verecek maddi koşullarının oluşturulmasına bağlı olduğu üzerinedir.(Stevenson,2008:109-119) Demokratik pratik, aşağıdan iktidar uygulanması ve iktidarın yoğunlaşmasından ziyade iktidarın yeniden dağıtılmasıdır. Bazı kitle iletişim araştırmaları, kamusal alan kavramını bu vurgudan pratikte soyutlama eğilimindedir.Nancy Fraser'ın kamusal alanın *sadece bir iletişim akışı olarak değil demokrasinin normatif politik kuramına bir katkı olarak anlaşılması*(Fraser, 2008) gerektiğine dair yaptığı eleştirel uyarı, küresel kamusal alan tartışmaları için önemli açılımlar sağlayacaktır. Bu çerçevede yeni bir kamusal televizyon yayıncılığı, demokratik normatif politik kurama katkısı çerçevesinde ele alınması gerekir.

Bir medya sistemi içinde farklı ve benzersiz bir rol oynayacak yeni bir kamusal televizyon, tam da yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü öncelikle bir yayıncılık hizmeti olarak değil, **programcılık pratikleri yoluyla kamusal alanı güçlenmesine destek sağlayan bir kanal olarak** kendisini yeniden tanımlamak zorundadır. Bu nedenle Habermas'ın **kamusal alan kavramını izleyicilere değil kamuyu organize eden yurttaşlara seslenen bir kamusal televizyonla ilişkilendirmek gerekmektedir.** Kamusal TV, kamusal alanı organize etme projesi ve perspektifini içermek zorundadır. Televizyonun kendisi kültürel bir proje olmalı ve insanların kendilerini hem izleyici hem de programları üretenler olarak görebilmesi yönünde kamçılmalıdır. **Kamusal alanın sınırlarının genişletilmesi için** sadece ötekilerin ve azınlık fikirlerinin dahil edilmesi ya da erişimi değil , kamusal televizyonun fonksiyonunun yeniden tanımlanması gerekmektedir. **(Aufderheide,1991:168-183)** Kamusal televizyon, izleyicileri aktif olarak kendi yaşamları hakkında düşünmeye ve bireyleri daha yaratıcı olmaya zorlar. Bu anlamda Kamusal televizyon, radikal bir medya yaratmak için önemli bir olay, bir politik organizasyon olmalıdır.

Kamusal Televizyon'un uzun süreli olarak yaşayabilmesi,kamusal alan içerisinde elektronik alanı doldurabilmesine bağlıdır ve piyasa güçlerinin egemenliğindeki medya ortamında,izleyiciye atfedilen (ya da kodlanan)

“tüketici” kimliğine karşı kamusal televizyon “eleştirel yurttaş” kimliğini öne çıkarmalıdır. Piyasa güçlerinin politikalarına yön veren ekonomik rasyonaliteye karşı alternatif olarak ulus-devlet ile ilişkilendirilen kamu hizmeti yayıncılığının savunan söyleme karşı eleştirel bir mesafeden bakmak gerekmektedir. Yeni bir kamusal televizyon ya da iletişim modeli, mutlak ve değişmez kabul edilen ilkeler üzerine dayanmamalıdır. Bunun yerine Keane’in ifadesiyle “*çeşitlilik ve farklılık olgularını kabul eden bir demokratik şüphecilikle kamusal sorunlara yaklaşmalı , herhangi bir kişi, grup, komite, parti ya da örgüte yurttaşları ilgilendiren konularda en üstün seçimleri yapma yetkisi verilmesine olgusuna*” şüpheyle yaklaşmak gerekir. (Keane,1993:151) Titizlikle yeni bir kamusal televizyon modelinde savunulması gereken husus, yurttaşların kamusal hale dönüştürülmüş akılla muhakeme yaparak eleştirel ve yaratıcı potansiyellerinin geliştirilmesidir. “*Kimlerin kollektif kararları hangi usüllerle aldığı*” üzerine düşünmemizi sağlayan kamusal alan ve demokrasi kavramları, artık Antik Agora’daki gibi yurttaşların bir araya gelip yüzyüze kamusal ve siyasal tartışmalar yapmalarının artık mümkün olmadığı bir elektronik bir çağda, farklı uzamlardaki milyonlarca yurttaşta aynı anda ulaşılabilir potansiyeli olana iletişim medyalarının önemini daha çok arttırmaktadır.

Sonuç olarak Kamusal alan kavramı, yurttaşların kamusal otoriteyi yani devlet kurumunu, eleştirel ve kamusal müzakere süreçleriyle rasyonelleşmeye ve kendisini meşrulaştırmaya zorlamasıdır. Bu anlamda **Kamu hizmeti yayıncılığı anlayışı ile “kamusal alan” kavramı arasında zorunlu bir bağ kuran anlayışların sorgulanması gereklidir.** Kamusal televizyon yayıncılığının düzenlenmesine ilişkin kurallarının ve politikalarının belirlenmesi devlet, kamu otoritesi ya da siyasi iktidar tarafından değil değil bizzat yurttaşlar tarafından gerçekleştirilmelidir. Kamu hizmeti yayıncılığı ancak bu koşulun gerçekleşmesiyle yurttaşların politik ve kamusal meseleleri müzakere ettikleri ve tartıştıkları siyasi iktidardan bağımsız bir “*kamusal gövde*” haline gelebilir.

Kaynakça

- Althusser Louis , “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Kaynakları”, çeviren: Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, 4. baskı.
- Aufderheide Patricia (1991), “Public Television and The Public Sphere”, Critical Studies in Mass Communication, No.8.**
- Benhabib Şeyla(1996), “Kamu Alanı Modelleri”, Çev. Doğan Şahiner, Cogito , Sayı:8.
- Benhabib Şeyla , “Models of Public Space: Hannah Arendt The Liberal Tradition, Jürgen Habermas, in Habermas and the Public Sphere”, ed. Craig Calhoun, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England

- Benhabib Şeyla (1999), Modernizm, Evrensellik ve Birey- Çağdaş Ahlak Felsefesine Katkılar, Çev.Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Curran James (1997), Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme, Medya Kültür Siyaset içinde , Çev.ve Der.Süleyman İrvan, Ark yayınevi, Ankara.
- Curran James (1991), "Mass media and democracy: a reappraisal" in J.Curran and M. Gurevitch (eds), Mass Media and Society , London: Edward Arnold .
- Curran James "Rethinking The Media as a Public Sphere", *Communication and Citizenship ,Journalism And The Public Sphere* içinde ,(Eds) P.Dahlgren& C.Sparks, Routledge, London, 1991
- Curran, 1991,
- Çaplı Bülent(1995) , Televizyon ve Siyasal Sistem, İmge yayınları, Ankara , 1995
- Dahlgren Peter, Television and The Public Sphere, Sage Publications, London, 1997.
- Dahlgren Peter (1991), " Introduction" , Communication and Citizenship, Journalism And The Public Sphere içinde ,(Eds.) P.Dahlgren& C.Sparks, Routledge, London
- Dahlgren Peter (1995), Television and The Public Sphere- Citizenship, Democracy and the Media , SAGE Publications, London
- Fraser Nancy, "Transnationalizing The Public Sphere" , www.yale-university.org/polisci/info/conferences/fraser1/doc., Erişim Tarihi: 12.06.2008 .
- Garnham, Nicholas "Medya ve Kamusal Alan" , çeviren: Sevda Alankuş Kural &Hakan Tuncel, YILLIK Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, sayı:4, 1994-1995.
- Golding Peter& Murdock Graham (1997), "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik" , Medya Kültür Siyaset, (ed.) Süleyman İrvan, Ark yayınevi, Ankara.
- Habermas Jürgen , Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü, çev. Tanıl Bora& Mithat Sancar, İletişim yayınları, 1997, İstanbul.
- Habermas Jürgen, Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak, Çev. İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı, 2002, İstanbul.
- Keane John (1997), Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümleri, Medya Kültür Siyaset , Çev.ve Der.Süleyman İrvan, Ark yayınevi, Ankara.
- Keane John (1993), Medya ve Demokrasi, Çev.Haluk Şahin, Ayrıntı Yay, İstanbul.
- Kejanlıoğlu Beybin , "Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı" , Kamusal Alan , Ed.Meral Özbek, Hil yayınları, İstanbul,2004.
- Kellner, Douglas (2006), "Habermas, the Public Sphere , and Democracy : A Critical Invention ([http:// www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner](http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner)) erişim tarihi: 10.03.2006.
- Köksalan Mustafa Emre, "Moderniteden Postmoderniteye Geçiş Sürecinde Günümüz Televizyonunun Dönüşümü: Programcılık Yaklaşımlarının Betimleyici Bir Değerlendirmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- Stevenson Nick, Medya Kültürleri; Çev. Göze Orhon-Barış Engin Aksoy, Ütopya yayınevi, 2008, Ankara.
- Mutlu Erol, (1999), Televizyon ve Toplum, TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayımlar Müdürlüğü Ofset Tesisleri, Ankara .

- Thomson John B, “Kamusal Alanın Dönüşümü”, Çev. Sevda Alankuş-Kural, İLEF Yıllık’94, AÜİF yayınları, 1997, Ankara .
- Verstraten Hans , Medya ve Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü , Medya Kültür Siyaset, (Der.) Süleyman İrvan, İkinci basım, Ark yayınevi.
- Williams Raymond (2003), Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim, çev. Ahmet Ulvi Türkbağ, Dost Kitabevi yayınları, Ankara.